

ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ К.Д. УШИНЬСЬКОГО В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

У статті розглядаються та аналізуються ідеї К.Д. Ушинського які використовувались в процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури у педагогічних ВНЗ України у другій половині ХХ – початку ХХІ століття.

Ключові слова: К.Д. Ушинський, підготовка учителів фізичної культури, навчання, виховання.

Постановка проблеми

Реформування національної системи та стандартів освіти поставили нові вимоги перед вищими педагогічними навчальними закладами по підготовці майбутніх учителів фізичної культури у ХХІ ст. Освіта має бути безперервною, різноманітною, нести гуманістичні цінності, використовувати нові технології навчання, бути всеохоплюючою та інформатизаційною, забезпечувати саморозвиток особистості. Вирішити такі завдання можливо за умови використання накопиченого досвіду, зокрема, ідей видатного педагога К.Д.Ушинського.

Аналіз досліджень та публікацій

В історії педагогіки України питання використання ідей К.Д.Ушинського в процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих педагогічних навчальних закладах є мало дослідженою. У статті проаналізовано використання ідей видатного вітчизняного педагога К.Д. Ушинського в процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури у другій половині ХХ – початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу

Проблема підготовки учителів фізичної культури має великі і давні історичні коріння. На необхідності відкриття педагогічного факультету ще в другій половині ХІХ ст. вказував К.Д. Ушинський. Видатний педагог акцентував увагу на тому, що його метою "... було б вивчення людини у всіх виявах її природи із спеціальним додатком до мистецтва виховання" [2, с. 20]. К.Д. Ушинський підкреслював необхідність педагогічного впливу на фізичний розвиток індивіду, оскільки, на його погляд, "...спрямовуючи фізичні сили організму на той чи інший орган тіла, воля переробляє тіло або виліковує його недуги". Видатний педагог наголошував на "широких можливостях впливу на фізичний розвиток організму" як чинника розвитку "душевних почуттів і характеру". Зокрема, фізичне виховання має великий вплив на розвиток пам'яті, уваги, уяви, мислення, волі. У фундаментальній праці "Людина як предмет виховання" видатний педагог писав: "Гімнастика, як система довільних рухів, спрямованих на доцільну зміну фізичного організму, ще тільки починається, і важко бачити межі можливості її впливу не тільки на зміцнення тіла й розвиток тих чи інших його органів, а й на запобігання хворобам і навіть вилікування їх" [2, с. 23]. Педагог був переконаний у тому, що "...недалеко той час, коли гімнастика стане наймогутнішим медичним засобом навіть при глибоких внутрішніх хворобах" [2, с. 22]. К.Д.Ушинський наголошував на важливому значенні знань "правил фізичного виховання" та "найраціональніших правил гігієни" для тих, хто в майбутньому матиме справу з вихованням підростаючих поколінь. Вважаємо вищевикладені думки науковця важливими як витоки досліджуваної проблеми.

Аналіз навчальних планів факультетів фізичного виховання вищих педагогічних закладів за 50-60 рр. свідчить, що підготовка студентів факультетів фізичного виховання до роботи в школі відбувалася під час вивчення блоку психолого-педагогічних і блоку спеціально-методичних дисциплін [3; 4; 5; 6; 7]. Невід'ємною частиною навчального плану була педагогічна практика в школі, яка включала не лише проведення уроків з фізичної культури, а і позаурочні форми фізкультурної роботи, давала можливість перевірки знань, умінь та навичок студентів, набутих в період навчання.

Дослідження архівних матеріалів показав, що на початку 50-х рр. ХХ століття факультети фізичного виховання вищих педагогічних закладів України не були забезпечені навчальними програмами з психолого-педагогічних дисциплін зі спеціальності "Учитель фізичної культури". Майбутні учителі вивчали курси "Педагогіка" і "Психологія" за програмами інститутів фізичної культури, а програми з курсу "Історія педагогіки" не було зовсім. Тому розробка і обґрунтування спеціальних навчальних програм із цих дисциплін та їх упровадження в навчальний процес підготовки студентів факультетів фізичного виховання були першочерговими питаннями. Така вимога була висунута провідними педагогами-науковцями та викладачами-методистами України. Дослухавшись думки та пропозиції фахівців Міністерство освіти УРСР

підготувало програми з педагогіки, історії педагогіки та психології які були розроблені А. Коняхінім, Г. Шахвердовим, Г. Харабугою, В. Белорусовою і затверджені Міністерством освіти Української РСР у 1957 році [3].

Згідно з навчальною програмою з педагогіки для факультетів фізичного виховання педагогічних інститутів затвердженою Міністерством освіти СРСР у 1957 р., студенти здобували знання з організації проведення навчальної, виховної позакласної і позашкільної роботи. Серед них: питання про мету, значення і основні поняття про ці види виховної роботи, їх зміст і методи, особливості роботи у позашкільних закладах, зокрема, екскурсійно-туристських станціях, палацах піонерів та ДЮСШ. У програмі була виділена окрема тема на ознайомлення з таким корисним видом позакласної роботи, як екскурсія (2 год.). При вивченні цієї теми студенти розглядали види екскурсій, їх значення та основні етапи роботи при проведенні екскурсій різних типів.

Використовуючи ідею К.Д. Ушинського про поєднання в навчальному та виховному процесі знань з педагогіки та психології в навчальній програмі з психології за 1957 рік для майбутніх учителів фізичної культури 24 години відводилося на вивчення психологічних основ спортивного тренування: з них 4 год. – лекції та 20 год. – лабораторні заняття. Зокрема, студенти розглядали основні поняття і зміст спортивного тренування, загальну характеристику формування і вдосконалення рухових навичок, поняття про спеціалізовані види сприймання у спортсменів. Програмою передбачалося також вивчення суті і значення тактичної підготовки, питань планування виступів на змаганнях і самостійна творча реалізація накресленого тактичного плану в умовах змагань, а також особливості спостереження, мислення, розумової діяльності і яви при вирішенні тактичних завдань у спортивному змаганні [3].

При вивченні психології спорту студенти вчилися аналізувати психологічні умови, що сприяють розвитку якостей у процесі спортивного тренування, різні форми передстартового стану, причини їх виникнення і значення для спортивного успіху, здійснювати психологічну характеристику індивідуальних відмінностей спортсменів та визначати її значення у досягненні високих спортивних результатів. Допомогою у майбутній професійній діяльності в якості тренерів мали стати знання з психологічних характеристик окремих видів спорту (спортивна гімнастика, легка атлетика, плавання, фехтування, бокс, лижний спорт, спортивні ігри), якими вони також оволодівали під час вивчення психологічних дисциплін.

Але, не дивлячись на ґрунтовний зміст програм з психолого-педагогічних дисциплін 1957 р., вони мали певні недоліки. Зокрема, спостерігався відрив їх змісту від навчально-виховної роботи школи, бо теоретичні заняття студентів не передбачали відвідування позакласних та позашкільних занять, ведення психолого-педагогічних спостережень за учнями та учнівським колективом, аналізу їх та обговорення з фахівцями підсумків організації та проведення фізкультурних заходів. Такий підхід не давав всебічної підготовки майбутнім учителям фізичної культури до різних форм навчальної та виховної роботи.

Активізації пошуків шляхів покращення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури певною мірою сприяло прийняття "Закону про зміцнення зв'язку школи з життям" (1959 р.), де багато уваги приділялося питанням організації таких видів як домашня робота.

Окремі аспекти сутності і значущості фізичного виховання у школах розкривалися також під час вивчення педагогічних дисциплін. Так майбутні учителі, вивчаючи педагогіку за розробленою К.Д. Ушинським навчальною програмою, ознайомлювалися з низкою положень щодо фізичного виховання дітей, зокрема, із загальною теоретичною основою фізичного виховання, значенням м'язової діяльності та нервової системи у фізичному розвитку дітей різного віку [1, с. 211-214].

Важливу роль у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями серед спортивно-педагогічних дисциплін відіграв курс теорії і методики фізичного виховання. Згідно з навчальною програмою педагогічних інститутів з теорії і методики фізичного виховання (1956) [7], поряд з вивченням загальних основ фізичного виховання школярів різного віку ряд розділів було присвячено особливостям організації та проведення позакласної і позашкільної роботи з фізичного виховання. Велика увага приділялася методикам проведення урочних форм занять

90-ті роки ХХ – початок ХХІ ст. (1992 – 2010 рр.), характеризувались суттєвими змінами в підготовці майбутніх учителів фізичної культури в умовах здобуття Україною незалежності. Зокрема, значними проблемами були: суттєве зниження державного фінансування сфери освіти, фізичної культури і спорту; скорочення кількості організацій та установ, які проводили фізкультурно-оздоровчу роботу з дорослими, молоддю та дітьми.

Аналіз нормативно-правових документів та історико-педагогічних джерел свідчить, що формування основ державної програми розвитку фізичної культури та підготовки майбутніх учителів фізичної культури в незалежній Україні у 90-х роках ХХ – початку ХХІ ст. відбувалось з урахуванням ідей К.Д. Ушинського та радянської системи освіти фізичного виховання. Досліджені нами джерела свідчать, що вже в середині 90-х років, поряд з негативними явищами в сфері підготовки майбутніх учителів фізичної культури почали спостерігатися позитивні зрушення.

Висновки

Використовуючи ідеї К.Д. Ушинського підготовка майбутніх учителів фізичної культури до роботи в школі здійснювалась під час вивчення психолого-педагогічних та спеціально-методичних дисциплін. Аналіз навчальних планів та програм факультетів фізичного виховання педагогічних ВНЗ дозволяє стверджувати,

що у досліджуваному періоді зміст цієї підготовки поступово розвивався та удосконалювався за рахунок уведення нових тем, розділів та навчальних дисциплін, спецкурсів та спецсеминарів.

Використані джерела

1. Ушинский К.Д. Избранные произведения: в 4 т. / Ушинський К.Д. [под ред. Струминского В.Я.]. – М., 1946. – Кн. 1 Человек как предмет воспитания. – С. 18-30.
2. Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения: в 2 т. / Ушинський К.Д. – М.: Учпедгиз, 1953. – Т.1: Программа педагогического курса для специальных классов женских учебных заведений. – 638 с.
3. Програми педагогічних інститутів. Факультетів фізичного виховання. Педагогіка. Історія педагогіки. Психологія / [гол. предм. Комісії А.В. Коняхіна]. – К.: Радянська школа, 1957. – 52 с.
4. Програми педагогічних інститутів. Факультетів фізичного виховання. "Гімнастика з методикою викладання". – К.: Радянська школа, 1969. – 87 с.
5. Програми педагогічних інститутів. Факультетів фізичного виховання. "Історія і організація фізичної культури". – К.: Радянська школа, 1956.
6. Програми педагогічних інститутів. Факультетів фізичного виховання. Музично-ритмічне виховання / [ред. Г.І. Зоря]. – К.: Радянська школа, 1960. – 19 с.
7. Програми педагогічних інститутів. Факультетів фізичного виховання. "Теорія і методика фізичного виховання". – К.: Радянська школа, 1956.- 21 с.
8. ЦДАВО. Ф. 166. Оп .2, од. зб. 668 "Учебные планы, изданные Министерством Высшего образования СССР и просвещения УССР на 1956-1957 учебный год".
9. ЦДАВО. Ф. 166, оп. 2, од. зб. 367 "Учебные планы педагогических и учительских институтов, изданные Министерством просвещения УССР в 1952 г".
10. ЦДАВО. Ф. 166. оп. 15, од. зб. 436 "Навчальні плани педагогічних вузів на 1948 р."
11. ЦДАВО. Ф. 166. оп. 15, од. зб. 1142 "Річний звіт про роботу Черкаського педагогічного інституту за 1951-1952 навчальний рік".

Pronikov O.

**USE OF K.D.USHYNSKYI'S IDEAS IN THE PROCESS
OF FORMATION OF THE FUTURE PHYSICAL TRAINING TEACHERS
IN THE PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENTS OF UKRAINE
(THE SECOND HALF OF THE 20TH – BEGINNING OF THE 21ST CENTURY)**

The ideas of K.D. Ushynskyy used in the process of formation of the future physical training teachers in the pedagogical higher education establishments of Ukraine in the second half of the 20th – beginning of the 21st century are studied and analyzed in the article.

Key words: *K.D. Ushynskyy, preparing of physical training teachers, formation, education.*

Стаття надійшла до редакції 4.06.13